

GUVERNANȚĂ, CIBERNETICĂ ȘI MONISM INFORMAȚIONAL

Mihail Ungheanu¹

REZUMAT

Gânditorul francez Baptiste Rappin ne oferă în volumul 2 al lucrării sale despre teologia organizațională intitulat pe românește Despre excepția permanentă. Teologia organizației o privire mai adâncă în management și științele de gestiune, așezându-l în cadrul metafizic modern și post-modern, arătând cum corespunde acestui cadru și cum plecând de la obsesia excepției permanente, a crizei, a discontinuului, acestea clădesc un nou totalitarism, făcând posibil datorită acestei interpretări a realității. Fie că e vorba de management, de cibernetică sau de politic realitatea se prezintă într-un anume fel, astfel încât toată existența și activitățile umane trebuie refasonată încât să devină mașini de prevenire a crizei și de creare a ordinii din criză. Acest proiect se bazează pe modelul cibernetic al mașinilor prelucrătoare de informații și bazate pe bucla de feed back. În acest context, noțiunile de suveranitate și de autonomie dispar sau sunt redefinite, autonomia nemaifiind definită drept capacitatea de a își da singuri legi, ci de a interioriza și asimila informația pentru a face față noilor provocări cu care organismul/organizația se confruntă. Cest model duce și la redefinirea existenței umane, care pentru a fi eficientă trebuie să se adapteze mereu și să renunțe la orice fel de rădăcină sau referință/moștenire culturală, la orice referire la transcendent. Pe plan politic, acest lucru se manifestă ca guvernare prin haos, prin provocare de crize, crize care se permanentizează și care duc la re-întărirea ordinii.

¹ Cercetător la Centrul European pentru Studii Etnice, Contact e-mail: mihail_li@yahoo.com.

Patriot Act, dat ca răspuns la evenimentele din 11 septembrie 2001 din Statele Unite, este un astfel de exemplu.

Cuvinte-cheie: management, științele gestiunii, cibernetică, religie, totalitarism.

1. INTRODUCERE

Autorul francez Baptiste Rappin oferă în volumul 2 al lucrării sale *Despre excepția permanentă. Teologia organizării*, o privire mai adâncă în mecanismele care subîntind, poate în mod surprinzător, actualele transformări ale lumii sociale, politice și spirituale actuale. Primul volum se intitulează [*Au fondaments du managment. Théologie de l'organisation, vol 1*, și expune într-un mod relativ succint idei și noțiuni ale teoriei managementului și a științele gestiunii. În al doilea volum, universitarul francez oferă o descriere mai largă a concepțiilor și ideile care modelează în mod secret lumea contemporană decât în primul volum. Este scoasă la lumină viziune despre om și lume întrupată de aceste științe ale gestiunii, viziune pe care un alt gânditor francez, Jean-Francois Mattei, o consideră „nou totalitarism”², cristalizat în jurul mai multor concepte, unul dintre acestea fiind cel de organizație și organizare, expresie a industrialismului tipic saint-simonian³, care valorifică eficiența și cooperarea. Cibernetică și științele comunicării constituie scheletul acestui nou totalitarism. Instalarea

² Baptiste Rappin, *Au fondement du management. Théologie de l'organisation [Fundamentele managementului: Teologia organizației]*, Vol. 1, Nisa, Editura Ovadia, 2014, p. 13.

³ Baptiste Rappin, *De l'exception permanente. Théologie de l'organisation [Despre excepția permanentă: o teologie a organizării]*, Vol. 2, Nisa, Editura Ovadia, 2018, p. 339.

acestui este în plină desfășurare, fiind un proces ce nu este conștientizat de loc. El este desemnat sub titulatura de revoluție managerială, un avatar contemporan al revoluției permanente și care este o expresie a unei revoluții antropologice și al unei Mari Resetări. Aceste științe ale gestiunii și ale managementului fac parte din peisajul metafizic, mental și ideologic modern și post-modern, putându-se vorbi chiar și de o religie pan-organizațională⁴, având rădăcini nu doar în ideile lui Taylor, ci și în cibernetică. Universitarul francez scoate la lumină, cu argumente furnizate de către scrierile lui Norbert Wiener și nu numai, o dimensiune religioasă și o mistică a demersului managerial și cibernetic, care poate fi descris ca un proces de uniformizare și de anihilare a diferenței, deși viziunea cibernetică a lumii și asupra entropiei, consideră ordinea drept factorul decisiv ce se opune procesului de uniformizare pe care entropia îl produce în univers. Științele gestiunii și ale organizării au dus la apariției unei mișcări denumite pan-organizațională, care vizează transformarea lumii într-o metaorganizație de organizații, care, paradoxal, duce la unificarea lumii și evacuarea diferenței. Binele la care tânjește această abordare reprezintă practic ștergerea multiplicității și topirea ei în unitate, care contrazice în practică intenția luptei anti-entropie.

Abordarea multidisciplinară a autorului francez poate fi considerată un demers necesar de filosofie și știință politică, dar poate fi trecut și în registrul unui studiu a diferite forme de religie fără revelație, și de demascare a răului sistemic care a cuprins lumea contemporană. Ca să poți rezolva o dificultate, trebuie ca aceasta să fie reperată și studiată. Pentru a înțelege ceea ce se petrece în domeniul managementului și a științelor de gestiuni și ceea ce este

⁴ Baptiste Rappin, *op. cit.*, 2014, p. 31.

asociat lor, trebuie identificat ceea ce conferă unitate și inteligibilitate în multiplicitate inerentă domeniului. În ciuda diferitelor teorii și puncte de vedere, există un fir roșu ce conferă identitate și coerență tuturor acestora, anume categoria stării de excepție, managementul fiind, de fapt, o guvernare a acestei stări⁵. Ceea ce descrie el, este mecanismul excepției permanente, al crizei – metodologie de guvernare, care este provocată în mod special pentru a submina ordinea democratică și statul de drept, și care introduce noi și noi măsuri de anihilare a libertăților omenești sub pretextul combaterii crizei permanente și omniprezente (de exemplu, terorismul) și care duce la crearea unui aparat care vizează transformarea ființei umane și a societății, mergând până la crearea a ceea ce se cheamă inteligență colectivă, și eventual guvern mondial unic (singura și unica modalitate de a face față crizei permanente globalizate). Răspândirea managementului pe tot globul ca și colonizarea cognitivă și organizațională pe care o produce merge în această direcție. Lumea este ținta acestui proces. Transformarea acesteia într-o organizație de organizații nu este decât un alt mod de a implementa o nouă formă de tiranie totalitară tehnocratică, care se inspiră din cibernetică și din convingerea că între criză/dezordine și ordine există o complementaritate care poate fi folosită pentru a implementa și intensifica ordinea sub pretextul combaterii crizei. O astfel de metodologie are ca bază revalorificarea conceptului de dezordine sau de zgomot din teoria informației și a comunicației, rezultatul dorit fiind transformarea întregii lumii într-o mașinărie cibernetică, centrată pe anti-valoarea sistemului tehnicist, adică pe eficiență (și de fapt pe supunere/obediință, chiar dacă într-o altă manieră decât înțelegă în

⁵ Baptiste Rappin, *op. cit.*, 2018, p. 237.

mod curent, supunerea fiind aici dată prin intermediul buclei de retroacțiune, de auto-corectare, de schimbare a comportamentului pentru adaptare la noile circumstanțe).

2. CRIZA PERMANENTĂ

Un concept esențial în eșafodajul lumii contemporane, aflată într-o criză și crize permanente, este noțiunea de criză, de imprevizibil, de ceea ce încalcă norma. O zicere luată din opera juristului și filosofului politic Carl Schmitt afirmă că suveran este cel ce decide starea de excepție, cel ce dă legea, dar este în afara ei. Concepția despre lume a științelor manageriale, ca și viziunile înrudite, văd lumea ca un proces de transformare permanentă, de revoluție permanentă în care norma e dată de așa-zisele lebede negre și în care omul, societatea, organizațiile trebuie să se adapteze permanent și să abandoneze tot ceea ce e tradițional, toate cadrele care conferă stabilitate. Managementul este o forță revoluționară, conform celor spuse de Peter Drucker⁶. Conform celor susținute de către acesta, managementul ca atare trebuie teoretizat ca fiind Revoluția⁷. Excepția devine regula în această lume plină de miliarde de interacțiuni în care bruscul și neașteptatul pot oricând să apară, astfel încât omul trebuie să renunțe la vechile lui deprinderi, moduri de gândire și să se adapteze. În cadrul organizațiilor, căci instituții autentice nu mai există, aceasta fiind prin esența lor opusă organizațiilor, performanța provine exclusiv din adaptare.

⁶ Peter F. Drucker, "The New Society of Organizations" [„Noua Societate a Organizațiilor”], în *Harvard Business Review*, 1992, (70), (5), pp. 95-100, Disponibil la adresa de internet: <https://hbr.org/1992/09/the-new-society-of-organizations>, Accesat la data de 9 aprilie 2025.

⁷ Baptiste Rappin, *op. cit.*, 2014, p. 15.

Management, gestionare a ascunsă a realității, și filosofie post-modernă converg în „organizație“, teoria managementului și a științelor gestiunii fiind filosofie post-modernă, deconstructivism în acțiune. Ambele se ocupă cu lichidarea sistemică a trecutului⁸. Evacuarea rațiunii, a tradiției, a „logocentrismului“, a metafizicii, a fixității ideilor, etc. În fond, e vorba de recrearea omului, un om fără orizont, fără esență, un ceva care se poate face și reface, fără repere, fără un început care să îi traseze niște reguli, niște orientări. Este vorba de lichidarea unei viziuni despre lume și om bazată pe rațiune, pe idea unei legi cosmice, și construirea uneia noi în care nu mai există narațiuni mari, care orientează omul, o viziune fără repere, bazată pe discontinuitate, pe lipsa semnificației, pe eliberarea de tirania esențelor, pe domnia procesului asupra ființei, etc. Noua filosofie managerială a lumii nu e decât continuarea „pierderii capului“, a actului decapitării prin care o societate își pierde criteriile și capacitatea de orientare, de gândire, de urmărire a valorilor. Filosofia managerială și cea post-modernă reflectă gestul simbolic al decapitării regelui, anume decapitării corpului social, ale legăturii cu o ordine transcendentă și obiectivă și a exigențelor acesteia, perpetuând acest act și anihilând orice înălțime și profunzime a existenței. Statul, individul, ființa, dreptul, Unul (în sensul generic de principiu și ordine transcendentă care procură unitate și coerență universului), originea trebuie combătute, chiar eliminate în numele celebrării singularității, multiplicității, a pulsioni nomade⁹. Conform autorului francez, decapitare are un sens ontologic puternic, anume revolta împotriva principiului ce își subordonează sieși ansamblul care constituie un sistem, revolta

⁸ *Ibidem*, p. 16.

⁹ *Ibidem*, p. 22.

împotriva oricărei limite și definiții, chiar negarea noțiunii de persoană. Este și lupta împotriva capacității omului de a înțelege și capta realul, așadar ceea ce e comun și general, cărui i se opune excepția, cazul ce nu se înserează sub regulă. Capul nu reprezintă doar principiul, ci și orice extremitate a corpului, limita sau originea ce conferă formă și chip lucrurilor, dar și finitudinea omului și a lumii. Rappin face apel la etimologia cuvântului *caput* și a legătură cu verbul *capio*, a lua, a prinde. Capul este organul a ceea ce prinde și cuprinde, a ceea ce înseamnă înțelegerea, comprehensiunea – cuvânt ce conține gestul de a prinde/cuprinde ca și germanul *begreifen* sau *fassen*. Conceptul – *der Begriff* este un act de prindere – *greifen, begreifen*. A înțelege realul înseamnă a-l parcurge și a-l captura, a-i conferi o imagine, un chip – rațiunea care aduce multiplicitatea într-un concept – *con-cipio*. Excepția desemnează gestul ieșirii de sub priză, de sub subsumarea la regulă generală, ceea ce scapă principiilor generale, „ex” – desemnând ieșirea și separarea. O lume de-capitată e o lume în care subzistă doar excepția permanentă, lipsa de repere, o lume a schimbării permanente, care este, folosind un alt limbaj, o lume în care puterea constituantă o subminează pe cea constituită, adică o lume a schimbării perpetue, a alegerii permanente, a inovației continue, etc. Într-o astfel de situație nici o formă politică, culturală, economică, socială, etc nu se poate înscrie în timp și nu poate servi ca punte de legătură între generații. Este o lume ostilă existenței umane și a societății. E o alcătuire bazată pe respingerea puterii constituite, apelând și promovând puterea constitutivă sub forma ei de destituire, de anihilare a formelor ce există și s-au constituit, care forme pot fi interpretate ca fiind opresive. Ne e vorba de a înlocui o ordine prin alta. Adevăratul revoluționar, afirmă Rappin, combate însuși nevoia de ordine, substanța de ordine ca atare. De aceea experimentează cu

diferite forme alternative de viață, revoluționarul devenind un maestru al stării de excepție. O societate de acest tip este una în care starea de excepție permanentă este instaurată și în care formele instituționale sunt abandonate, una din formele de a promova acest lucru fiind managementul, lucru recunoscut și afirmat de Peter Drucker¹⁰. Societatea modernă este un tip nou de societate conform lui Drucker, o societate de cunoaștere, structurată pentru prima oară în istorie, de către organizații, adică alcătuirii ce vizează eficiența și inovația, una dintre atribuțiile acestora fiind abandonul permanent a ceea ce împiedică eficiența și continua adaptare¹¹. Aceasta e politica

¹⁰ *Ibidem*, p. 29.

¹¹ “Society, community, and family are all conserving institutions. They try maintaining stability and to prevent, or at least to slow change. But the modern organization is a destabilizer. It must be organized for innovation and innovation, as the great Austro-American economist Joseph Schumpeter said is ‘creative destruction’. And it must be organized for the systematic abandonment of whatever is established, customary, familiar, and comfortable, whatever that is a product, service, or process: a set of skills: human and social relationships; or the organization itself. In short, it must be organized for constant change” [„Societatea, comunitatea și familia sunt instituții conservatoare. Ele încearcă să mențină stabilitatea și să prevină, sau cel puțin să încetinească schimbarea. Însă organizația modernă este un factor de destabilizare. Ea trebuie organizată pentru inovare și inovare, așa cum spunea marele economist austro-american Joseph Schumpeter, sub forma „distrugerii creative”. Și trebuie să fie organizată pentru abandonarea sistematică a tot ceea ce este stabilit, obișnuit, familiar și confortabil, indiferent dacă este vorba de un produs, un serviciu sau un proces: un set de competențe; relații umane și sociale; sau organizația însăși. Pe scurt, trebuie să fie organizată pentru schimbare constantă”], în Peter F. Drucker, “The New Society of Organizations” [„Noua Societate a Organizațiilor”], în *Harvard Business Review*, 1992, (70), (5), p. 96, Disponibil la adresa de internet: <https://hbr.org/1992/09/the-new-society-of-organizations>, Accesat la data de 9 aprilie 2025.

fundamentală instituțională menită să elibereze de sub „povara” trecutului și stabilității, pentru ca societatea să nu mai fie prinsă în trecut și să fie deschisă către viitor, către excepția permanentă. De fapt, o lume încăpută pe mâinile modelului managerial nu e o lume în care pot exista instituții, deoarece organizația funcționează doar după criteriile eficienței, optimizării, adaptării și, așadar, al abandonului formelor sau cunoașterilor moștenite, ale moștenirii ca atare. Este un acid coroziv universal care se infiltrează în toate instituțiile, subminându-le chiar fără să ne dăm seama. Familie, școală, armată, universitate, etc. cad sub vraja acestui mod de a fi, subminând principiile constitutive ale acestora.

Starea de excepție e înțeleasă în mod tradițional ca fiind o stare tranzitorie în care, când e caz de ceva sau război, cadrul legal obișnuit e suspendat pentru o bucată de vreme. Așadar e înțeleasă ca un cadru legal limitat în timp. În contemporaneitate acest cadru e depășit, starea de excepție încetând a mai fi limitată, ci devenind un cadru permanent al vieții, nefiind nevoie să fie, din punct de vedere tehnic, declarată ca atare. Instalarea Patriot Act în Statele Unite est un exemplu, fiind suspendat statul de drept, lucru valid și pentru diferite legislații anti-teroriste ce implică procedee identice: termeni ce permit definiții subiective (așadar ce permit bun-plac și tiranie), măsuri de supraveghere, pedepsirea intenției, crearea de inegalități de drept, absența de recurs pentru acuzați etc¹². Este un regim în care anomia devine regulă și în care instituția sau ideea de instituție ca atare este evacuată. Dar criza sau situația de excepție nu se rezumă doar la politic sau economic, ci cuprind întregul societății. Este consubstanțială timpurilor moderne/contemporane care nu se mai

¹² Baptiste Rappin, *op. cit.*, 2018, p. 77.

pot ancora în trecut sau transcendent și încercă să se autojustifice în mod autoreferențial¹³.

3. VIZIUNEA MODERNĂ ȘI POST-MODERNĂ A LUMII

Apariția sau irumperea excepției s-a făcut pe scena filosofiei și științelor moderne, nu este un eveniment fără istorie și se impune sau evoluează pe un fundal constituit de către modernitate. Excepția face parte din raționalitatea modernă, fie că este vorba de matematică, de fizică sau teoria evoluției și a însoțit transformarea societății umane de la vechea lumea dotată cu sens, cu cosmos la cea modernă de masă, a progresului și devastării tehnice a naturii și a omului, a triumfului nominalismului și postmodernității. Este epoca în care existența umană este metafizic (ca și ființa) definită ca fiind act, acțiune și în care ființa și ceea ce e solid și permanent reprezintă un rest al acțiunii ce trebuie reluată neîncetat și în care acțiunea autentică este definită ca un început absolut, necauzat de nimic anterior; ființa însăși e redusă la act, e confundată cu devenirea¹⁴. Chiar și domenii precum dreptul sau medicina se regăsesc remodelate de această concepție, domenii în care criza și excepția se manifestă pe deplin în timpurile crizei permanente: tehnologic, economice, sociale, de mediu, etc. Criza e anunțată peste tot, dar mass-media și mijloacele de comunicare care ne-o arată îi maschează adevărata față. Una din fețele acestei crize este și transformarea antropologică tăcută, tacită pe care

¹³ *Ibidem*, p. 78.

¹⁴ Franck Fischbach, *L'etre et l'acte [Ființă și act]*, Paris, Editura Vrin, 2002, pp. 9-30.

tehnologiile de comunicare au provocat-o în om, cu ajutorul convergenței a diferitelor forme de cunoaștere prezente în nanotehnologie, biotehnologie, informatică și științele cognitive. Termenul de emancipare care a cunoscut o întregă carieră în domeniul politic, social, etc exprimă această criză, care este însăși modernitatea/post-modernitatea ca tare. Criza e un termen medical, care desemnează o anumită perioadă de trecere, de tranzit a cărei rezultat nu este sigur. Folosirea termenului s-a extins, ieșind din domeniul semantic al medicinei, fiind aplicabil acum la fenomene colectiv și fiind folosită pentru a desemna crize comerciale, economice și financiare, mai ales. Semnificația ei se apropie de cea literară și teatrală de catastrofă care desemnează momentul unei dezvăluiri ce duce la inițierea unei narațiuni. Se apropie, de asemenea, și de conceptul de revoluție care unește dimensiunea catastrofică cu cea temporală a ciclurilor. Aici criza poate duce la un punct de restaurare a ordinii, adică la o revoluție, ce se bazează pe alte standarde decât cele ante-catastrofă, ante-criză. Ceea ce e fundamental este faptul că denotă idea de eveniment ca ruptură cu ordinea anterioară, introducerea discontinuității. Dacă se instalează o stare de revoluție permanentă, nu se va instaura nici o nouă ordine, pentru că de îndată ce ar încerca să se impună, ar fi dată la o parte.

Criză provine din elina veche și e legat de verbul *krisis*, adică a separa, a distinge, iar prin extensie a tranșa, a alege, a decide¹⁵, termenul trimitând și la ceea ce vechii greci denumeau *kairos* – momentul oportun sau ocazia, oportunitatea. În medicină, acesta este un moment pe care medicul trebuie să-l sesizeze și să facă uz de el pentru a salva și vindeca pacientul, strategul pentru a decela acele circumstanțe ce duc la înfrângerea adversarului, etc.

¹⁵ *Ibidem*, p. 49.

Momentul de criză este unul a cărui rezultat depinde de stăpânirea *kairosului* – fie catastrofă, fie revoluție. Dezacordul cu acest moment, semnifică o deficiență de judecată. În domeniul prudențial este un element necesar. Criza marchează o ruptură, stabilind un înainte și un după, momentul după fiind necesar diferit de ceea ce l-a precedat.

Modernitatea este prin ea însăși o stare de acest tip și își găsește expresia contemporană în modelarea managerial-cibernetică a lumii a adus cu sine și transformarea modului în care norma și regula sunt înțelese, ca și eliminarea unui referent transcendent al valorilor și regulilor de coexistență umană. Modernitatea și post-modernitatea redefinesc modul de înțelegere a ceea ce este ordinea. Norma nu mai încarnează vreun ideal, deducând norma din activitatea ce trebuie normată, care se efectuează fără vreo referință la un standard exterior sau transcendent. Expresia acestei revoluționări a modului în care este înțeleasă norma, B.Rappin o găsește la Nietzsche în concepția acestuia legată de voința de putere, de unde rezultă că ceva e bine datorită activității celui ce face ceva și o declară ca atare¹⁶. Normativitate și normalitate încep să devină sinonime, ajungându-se în medicină că nu există o normă numită „sănătate”. În medicină, plecând de la experiența pacientului și nu de la cunoașterea medicală, boala apare ca un decalaj intern și nu o diferență față de o regulă generală, fiind imposibil de a găsi un prag și stabili criterii care să distingă clar cele două stări. Apogeul acestei abordări se va găsi în opera lui Michel Foucault, și la idea de multiculturalism, de pluralitate de norme ce ghidează spațiul cotidian. Acest regim devine regimul excepției permanente¹⁷, care

¹⁶ Baptiste Rappin, *op. cit.*, 2018, p. 62.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 72-74.

este al capitalismului și al revoluției permanente, valoarea supremă a burghezului fiind adaptarea permanentă, preocuparea cu trecutul, cu ceea ce este stabil și depășit fiind considerată drept o preocupare a unor întârziți.

4. METAFIZICA PROCESULUI ȘI A FLUXULUI. REVOLUȚIA PERPETUĂ

Conform unui loc comun, obiectul științei este repetabilul, universalul, cunoașterea legilor și cauzelor ce domnesc în lume. Însă aparențele pot înșela, excepția ocupând și ea un loc în demersurile științei, unul dintre cei ce s-au ocupat de excepție fiind Newton și G.W. Leibniz, într-un context determinat de astronomie și de dorința de a calcula orbitele planetelor în jurul soarelui. Calculul diferențial intră în această categorie, obiectul matematicilor devenind variabila și variațiile¹⁸. Aici se exprimă același interes pentru discontinuu și ruptură care este exprimat în filosofia post-modernă, a travaliului diferenței care se ramifică în răspândirea diferenței diferenței, ce prezintă riscul pierderii în regres și în uitarea punctelor fixe și de reper, inclusiv a originii și al scopului final, amânare condensată în conceptul de diferanță (*differance*), amânare¹⁹. Dacă în structuralism rămâne doar cuplul semnificant-semnificat și dispare referentul, de acum înainte semnificantul trebuie înlocuit cu noi concepții care să elibereze umanitatea de moștenirea metafizicii și Logosului, a rațiunii. Semnificantul devine un nomadism fără repaos, o formă de dislocare, un proces ce dislocă. În acest context, scriitura și conceptul de diferanță vehiculat de Jaques Derrida, joacă

¹⁸ *Ibidem*, p. 86.

¹⁹ *Ibidem*, p. 87.

rolul de antidot la metafizică, adică al ideii existenței unei identități fixe, al raportării la un sens, fiind vorba de un proces permanent care alunecă, prins într-o devenire fără început sau sfârșit, fără origini. Se produce astfel o dezancorare a Alterității din Identitate. Dar această ideologie post-modernă este înrădăcinată, după cum arată Rappin, în filosofia și știința modernă, în construirea unui univers care nu mai este unificat de către puterea analogiei și a ierarhiei (precum în Evul Mediu), fiind înlocuit de un univers bazat pe proces, pe curgere, devenind un flux bazat pe diferențiere și varietate. Totul se lichefiază și discontinuitatea devine lege. Michel Montaigne exprimă această viziune modernă, lumea fiind conform cuvintelor sale un cutremur permanent – *branloire perenne*²⁰. Și chiar subiectul uman începe să se dizolve, fiind exprimată ideea (D. Hume) că nu e de fapt decât o colecție de impresii ținute împreună de asociere, de obișnuință. Acest nou univers modern e omogen, fără distincții calitative, el devenind obiectul unei științe unificate, a cărei trăsătură implică o anumită concepție despre mișcare ca modificare a raporturilor dintre lucruri și nu ca trecere de la potențialitate la actualitate. Acestea rămân indiferente la mișcare care nu mai este un proces intern de actualizare, de realizare a scopului, așa cum definise Aristotel mișcarea. Mișcarea este ea însăși relativizată, matematizarea acesteia deschizând calea matematizării realului. Iar studiul mișcării devine, în ultimă instanță, studiu al variațiilor și diferenței. Ceea ce e valabil pentru mecanică, e valabil și pentru electricitate. Universul este descris ca intensitate și accelerare, noul apare ca mișcare de mișcare, variație continuă, combinație de multiple forțe minuscule rectilinii²¹.

²⁰ *Ibidem*, pp. 98-99.

²¹ *Ibidem*, p. 97.

Această viziune și descrierea lumii ca fluctuație, discontinuitate, proces s-a regăsit și manifestat și în biologie, teoria evoluției fiind o manifestare a ei. Biologia e importantă pentru înțelegerea religiei sau teologiei manageriale și pentru că din ea provine conceptul de organizare, ca structură internă care asigură funcții și care produce viața, fiind una din bazele monismului informațional pe care se construiește această viziune despre lume. Biologia devine o viziune transformistă și nominalistă asupra vieții. Viața este o organizare de elemente interactive, un sistem în care funcția primează asupra structurii și care depinde de mediul în care trăiește, iar teoria evoluției reflectă structura metafizică a calculului diferențial²², iar arborele evoluției apare ca un ansamblu de serii de excepții²³.

Modernitatea ca atare reprezintă o manifestare a excepției permanente, a negației și discontinuului, fiind o negare a ceea ce face posibilă existența umanității și societăților, adică continuitatea și instituțiile. Nici o comunitate umană nu poate exista însă fără normativitatea și continuitatea pe care o constituie instituțiile, nu poate trăi exclusiv în elementul utilității și al individualității și al discontinuului. Acest lucru a fost subliniat de către sociologie în secolul al XIX-lea, o societate având nevoie pentru a exista de o referință la un ceva ce transcende determinarea socială, fie că e ceva natural sau supranatural, autorul francez făcând apel la noțiunea de analogie care structura universul în viziunea medievală realistă. E nevoie de o referință ce nu se topește în curgere, în proces și care deschide societatea către un ce transcendent, altfel cazându-se într-o domnie a primatului relației, asupra subiectului, operei și

²² *Ibidem*, p. 105.

²³ *Ibidem*, p. 107.

substanței²⁴. Acestei viziunii îi corespunde o epistemologie a stării de excepție, a excepției, a unei gândirii fără un referent central, a unei ordini legate de haos, de dispersie, a unei ordini pur imanente și orizontale și care exclude transcendența. Este o viziune ce exclude principiul și ierarhia, o viziune a instabilității și perturbației. Este o concepție care afirmă că ordinea poate apărea din haos, că stabilitatea provine din contrariul ei, dezordinea dând naștere la ordine. Chiar dacă gândirea post-modernă se grăbește să facă afirmații și concluzii metafizice pe baza unor rezultate științifice neînțelese cum trebuie, etc, ceea ce importă este insistență asupra valorizării a ceea ce scapă puterii oricărui principiu, oricărei ordini, adică diferența pură, variația, devianța²⁵. Filosofia post-modernă este, și B. Rappin face apel la un autor francez de la sfârșitul secolului al XIX-lea Alfred Jarry și a invenției lui, o disciplină numită „patafizică”, o așa-zisă știință care valorizează atomul în dauna lumii, a particulei împotriva întregului, a excepției contra regulii, care abandonează universalului²⁶. Așadar o știință a accidentului, un nonsens sau un anti-sens (*Wiedersinn*). Principul de non-contradicție e exclus, iar accidentul e ridicat la rangul de universal. Accidentul nu poate fi subsumat unei reguli, dar, dacă se renunță la un punct de vedere cauzal și absolut provenit din vechile ontologii și le înlocuim cu un punct de vedere relativ, lucrurile se schimbă. Conform viziunii lui A. Comte în explicația pozitivistă, relativul ia locul absolutului, iar explicația a ceva privește o legătură stabilită între diverse fenomene particulare și ceva fapte generale, al

²⁴ *Ibidem*, p. 116.

²⁵ *Ibidem*, p. 125.

²⁶ *Ibidem*, p. 127.

căror număr ar scădea datorită progresului științei²⁷. Legea pe care o formulează știința nu reflectă un adevăr obiectiv, ci e un construct uman, eficacitatea, atestată de predicție, înlocuind adevărul. Ea exprimă o constanță temporală, nu o înlănțuire logică, exprimă o lume contingentă, debarasată de esențe. Faptele ar putea fi oricând altele. Legea, aici, nu trimite la nici o origine. Este vorba de o inversare a ierarhiei ontologice și o știință a simulacrului.

Umanitatea se găsește într-o revoluție permanentă, revoluția industrială fiind doar o manifestare vizibilă. Una din consecințele acestei revoluții este uniformizarea ființei și a existenței, a ștergerii delimitărilor și granițelor. Este o lume a aneantizării omului, dar și a vieții sub imperiul mișcării pan-organizaționale²⁸, a extinderii sistemului tehnicist, a tehnicii moderne ce cuprinde și transformă totul și care duce la ștergerea diferenței dintre viață și artificiu. Ceea ce a făcut posibilă această desfășurare a lucrurilor, este cibernetica și monismul informațional pe care se întemeiază. Omul, animalul și mașina sunt plasate pe același nivel, fiind concepute și reduse la rolul de sisteme de control și comunicare. Fuziunea om-mașină este stadiul ultim al acestei indiferențieri. Tehno-știința e un demers care nu este neutru, este în cel mai bun caz ambivalent, inclusiv omul și natura lui devenind țintele acestuia. Plecând de la intuițiile lui Martin Heidegger, Rappin scoate la lumină procesul de anihilare a diferenței la nivel ontologic ce marchează demersul tehnno-științific, natura și omul devenind un soi de depozit de materiale, în care tot ceea ce există este pus la dispoziția omului precum obiectele dintr-un inventar/depozit. Este domnia cadrului, a *Gestellului* heideggerian. Tehnica modernă

²⁷ *Ibidem*, pp. 130-131.

²⁸ *Ibidem*, p. 137.

transformă natura, ea constituindu-se într-un mediu care ne face să trăim în condiții artificiale, în ea realizându-se o amalgamare între *physis* și *techné*²⁹, iar obiectul tehnic, odată inserat între lucruri, își pierde caracterul artificial, căpătând o aură care-l face să treacă drept natural. Omul e redus la un motor, la o mașină, făcându-se astfel un pas către ștergerea diferenței între om și artificiu tehnic, între viață și tehnică. Descrierea și descompunerea corpului uman în forțe umane, la care se aplică calculele provenite din fizică pune bazele acestui proces de dezumanizare și uniformizare, ceea ce este subiectiv și necuantificabil fiind dat la o parte. Se continuă astfel un proces de eliminarea a limbajului analogic, inițiat de revoluția nominalistă a Evului Mediu și de instaurarea unei concepții univoce a ființei reflectate în limbajul formal și logicizant al tehnostiinței. Se formulează unui limbaj univoc, ce corespunde abordării tehniciste și reductive a existenței, în care realitatea e fixată de către propoziții ca și care este purificat de bogăție, semnificații, ambiguități prin impunerea cerințelor necesare comunicării clare, certe și rapide. Cuvinte precum viață, scop sau suflet nu își au locul într-un astfel de limbaj, conform lui Norbert Wiener³⁰. Lumea e presupusă ca fiind adecvată cu limbajul logico-formal ce o descrie. În această concepție, ceea ce este îndeobște numit „lumea” e redusă la o alcătuire de atomi de circumstanțe perfect fixate de limbajul științific univoc, care sub forma cyberspațiului și al IT creează un simulacru al lumii și vieții³¹.

²⁹ *Ibidem*, p. 180.

³⁰ *Ibidem*, p. 160.

³¹ *Ibidem*, pp. 159-162.

5. ÎNCHEIERE. FLUXUL ȘI STAREA PERMANENTĂ DE EXCEPȚIE. LUMEA LICHIDĂ

Așa cum lumea e redefinită ca fiind un flux și o stare de excepție permanentă, e nevoie de guvernare pentru această stare de excepție. Aici intervine managementul. Iar expansiunea sa la statutul de guvernanță generală nu este așa de inexplicabilă cum ar părea la o primă vedere. Principiile expansiunii sale au fost prezente de la început, chiar din atelierelor în care F. Taylor și-a aplicat ideile. Guvernarea excepției se diversifică pe mai multe paliere: managementul schimbării, managementul cunoașterii, al inovației, al riscului, al cunoașterii și inteligenței colective. Ele sunt dezvoltări plecând de la doctrina tayloriană, fundamentul găsindu-se în matricea științei de control și știință a guvernării care este cibernetică³². Prezența categoriei de excepție se găsește chiar în primele scrieri care anunță apariția corpului managerial, în chiar ideile lui Taylor. În lucrarea sa *Shop Managment*, autorul american vorbește despre principiul de excepție, vorbind despre modul în care pot fi mediate conflictele ce apar în atelier între lucrători și diverși responsabili, face apel la legile/codul nescris care guvernează locul cu pricina. Managementul nu este birocrație ci trebuie să se ocupe de ceea ce este informal și social. Excepția trimite aici la primatul oralității și informalului, la codurile nescrise ce guvernează diverse organizații, ea regăsindu-se în inima teoriilor sociologice ale organizațiilor. Apelul la codurile nescrise și informale ca parte a activității manageriale are ca scop crearea/recrearea armoniei în

³² *Ibidem*, p. 187.

organizații, de fapt, re-crearea unei comunități care nu mai există între cei ce compun organizația. Este o activitate ce cere și ajustarea intereselor particulare în cadrul grupului. Excepția e prezentă în activitatea cea mai banală și răspândită, adică munca, iar, întrucât principiile managementului științific se pot aplica în toate domeniile, excepția permanentă devine constitutivă pentru orice acțiune individuală și colectivă³³. Cu alte cuvinte nu regula scrisă și generală primează, ci excepția. În ultimă instanță, muncitorii, managerii trebuie să se raporteze la acest principiu când regulamentele dau greș, iar fiecare trebuie să fie adaptabil, să fie deschis la noile situații, să învețe permanent, să își actualizeze permanent cunoștințele și îndemnărilor, abilităților este, ironic, necesară³⁴, altfel nu va exista performanță. Deschiderea către nou și inovația permanentă nu este doar un slogan, ci un principiu. Acest proces de îmbunătățire a performanței poate fi descris și cu termeni ce provin din fizică, fiind o reflecție a aceleiași viziuni. Optimizarea vitezei crește productivitatea și performanța, viteza fiind obținută din derivarea prin raportare la timp. Este aplicarea calcului diferențial la rădăcina organizării științifice a muncii, care o supune imperativului optimizării, ameliorării: mereu mai repede, mereu mai sus, etc. Managementul, științele gestiunii așadar, participă dintru-început la această temporalitate modernă a noului, motorul activităților umane devine tehnico-organizational, iar informația și prelucrarea ei devin inima și principiul activității manageriale. Cadrele manageriale devin centrul nervos al activității, punctele focale ale abordării excepției și curentelor de informații, folosind

³³ *Ibidem*, p. 196.

³⁴ *Ibidem*.

descrierile lui Henri Mintzer³⁵. Aici tot regimul adaptării permanente este la lucru, iar acest regim formează un nou tip de persoană. Cei ce devin cadre manageriale reprezintă prototipul omului organizării/organizației, caracterizat prin nomadism și mobilitate. Este omul fără rădăcină care poate fi peste tot, care se poate adapta la tot, pentru că nu are atașamente³⁶. Este omul post-modern, fluid și în mișcare permanentă. Acest tip uman nu are doar valoare descriptivă, ci și o valență prescriptivă: este exemplul de urmat pentru a avea parte de succes, de integrare socială reușită³⁷. Este structurat în jurul unui nucleu de imagini care se leagă de management și științele de gestiune: anume imaginile motrice ale rețelei și ale numericului: conectivitate, interactivitate, auto-organizare, rețele sociale, etc. Omul organizației – manager sau nu – reprezintă o întrupare a profetismul sau religiei rețelelor, al comunicării și care exprimă și tematica inteligenței colective³⁸. Generația Y, ca și omul organizațional, reprezintă îndemnul universal și transgenerațional de a se cufunda și a se conecta la inteligența colectivă și a erei rețelelor sau a matricei, adică adaptare permanentă și sincronizare în timp real. Este o generație deznăscută, imaginea antropologică actuală a principiului de excepție, a cadrului deznăscut ce nu poate fi nici șef, nici vreun transmițător al unei moșteniri, care adoptă o atitudine orizontală și laterală ce facilitează fluiditatea și agilitatea organizației³⁹. Acest ideal este prezent și exprimat de idealul întreprinderii agile sau adaptate, deschisă la nou, și care se adaptează la schimbările interne

³⁵ *Ibidem*, p. 201.

³⁶ *Ibidem*, p. 202.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, pp. 204-205.

³⁹ *Ibidem*, p. 207.

și externe. Întreprinderea sau organizația pot fi concepută conform unui model biologic, al lui Tarzan care trăiește în junglă (conform modelului propus de Jerome Barrand⁴⁰) și care trebuie să facă față provocărilor permanente. Identitatea lui e dată de adaptabilitate – interpretarea corectă a „zgomotelor” și semnalelor din sălbăticie (jungla economică, socială, etc), și nu de către inteligență și profunzime. Criteriile de cultură și civilizație sunt eliminate în favoarea adoptării exclusive a logicii darwiniene și a eficienței - care aici poartă numele de supraviețuire. Din subiectul uman rămână numai pojghița comportamentală, succesul fiind dat de colaborarea dintre diferiții factori, adică de partajarea viziunii managerului și de modificarea comportamentului ca urmarea îndeplinirii cerințelor pe care le impune buclei de retroacțiune, adică adaptarea. Adaptabilitatea, suplețea nu e doar a managerului, ci a fiecărui membru, a organizației, a ecosistemului particular care e fiecare organizație. Prin comunicare și formare/educație continuă, schimbarea și adaptabilitatea se inserează în întregul organizației. Agilitatea (flexibilitatea), adaptabilitatea, deschiderea la nou înseamnă receptarea și prelucrarea de informație. În contextul actual nu se poate face abstracție de tehnologia informației, care este implicată profund în viața societăților contemporane. Pentru a fi adaptat, la zi, trebuie ca structurile aflate în acest proces de confruntare continuă cu excepția, să fie digitalizate, accentul fiind pus pe portabilitate, automatizare și dematerializare, adaptare/suplețea fiind aptitudinea de a evolua în regimul digital al excepției permanente⁴¹. Un alt pas către realizarea principiului de excepție și a informalului în organizații se regăsește și în idea de

⁴⁰ *Ibidem*, p. 208.

⁴¹ *Ibidem*, p. 211.

„întreprindere emancipată”. Această ilustrează sau ar trebui să ilustreze ideea debarasării de birocrație și a controlului autoritar în care normele scrise emise de direcțiune sunt înlocuite de norme non-scrise, orale. Aici regula este excepția, iar principiul enunțat de Taylor revine la lumină, nefiind vorba de ceva absolut nou⁴². Ideii asemănătoare se regăsesc și în concepția holocratică – de la *holon* (întreg) și *arhe* (putere, principiu) a organizației. Ar fi vorba de structuri organice și descentralizate, care abordează provocările cu care se confruntă prin unghiul procesului/fluxului pentru a transforma organizația nu doare în ceva „evoluat”, ci „evolutiv”. Indiferent cum este suplă sau holocratică, eliberată sau întreprindere-rețea, ceea ce e central e organizația, cheia către performanță⁴³.

Organizația/organizarea este considerată structura cheie a epocii noastre – epoca organizațiilor - fiind fluidă, matricială, coordonată mai degrabă (sau în mod ideal) prin ajustări mutuale decât prin reguli. Managementul și științele gestiunii se schimbă și ele, suferă transformări și schimbări și asumă noi forme. Se vorbește de întreprindere-fluidă, de întreprinderea-rețea, de întreprinderea transversală, hibridă, agilă sau fluidă, dar toate au anumite trăsături comune și trebuie să organizeze eficiența și adaptabilitatea, - capacitatea de a evolua a unei structuri, ca și racordarea la ideologia rețelei. Există un nucleu care le trasează comunitatea de esență, ca să spunem așa: flexibilitate, adaptabilitate, coordonare orizontală, partajarea de informație, multifuncționalitate, mobilitatea oamenilor și a echipelor, învățare/ucenicie organizațională, diminuarea

⁴² *Ibidem*, p. 212.

⁴³ *Ibidem*.

organizării monocentrice etc⁴⁴. Transversalitatea și deschiderea, ca și folosirea rețelelor și adaptabilitatea, nu sunt chestiuni și caracteristici inerent intra-organizaționale, ci trebuie privite drept atribute și atitudini ce pot fi extinse la extinderea lor la mediul de afaceri sau la întreaga societate (rețelele IT, ciberspațiul). Aici exemplul paradigmatic este întreprinderea-rețeaua sau întreprinderea reticulară datorită faptului că reprezintă interfața dintre organic și telecomunicații, digitalitate și agilitate/adaptivitate/capacitate de evoluție, această conexiune făcând posibil ca organizația să facă față excepției permanente. Este un exemplu de religie reticulară (religia industrială ordonată în jurul conceptului de rețea), mult lăudată de Saint-Simon și urmașii săi și căreia îi corespunde managementul prin proiecte. Activitatea, rețeaua și extinderea acesteia devin valorile primordiale în astfel de întreprinderi, fiindenerate flexibilitatea, accesul, autonomia și amplotabilitatea, iar trainerii, managerii și șefii de proiect devin imaginile ideale pe care oamenii sunt îndemnați să îi urmeze, fiind facilitatori procesului. Adaptabilitatea, capacitatea de a trece de la un proiect la altul, competențele relaționale sunt pe primul loc. Proiectele devin ocazii/pretexte pentru relaționale. Acest tip de organizație corespunde logicii cibernetico-reticulare ce se răspândește din ce mai mult în societate.

Lumea prezentă este o lume lichidă, o lume de indivizi lichizi, a căror identitate poate fi potrivită ca fiind alcătuită din hipertexte, individul găsindu-se, precum cuvintele dintr-un hipertext, la intersecția mai multor câmpuri sociale, adică multiple identități în funcție de contextul considerat, putând a trece dintr-un context în altul în mod spontan. Așadar, tot mobilitate, adaptare

⁴⁴ *Ibidem*, p. 213.

permanentă, fragmentare, deplasare. Fixitatea, rădăcinile sunt o anti-valoare în acest tablou al mișcării perpetue între locuri, oameni, organizații, idei. Raportul cu lumea și cu sine se schimbă. Mișcare, mobilitatea desemnează un set de practici ce nu sunt reducibile la aspectul spațial și geografic, desemnând tot felul de relații fie materiale, ideale, digitale, etc. Modul în care se desfășoară o carieră se schimbă. Nu mai e vorba de a o înțelege în mod clasic, ca o ascensiune verticală dacă nu în cadrul aceleași întreprinderi sau loc de muncă, în cadrul unei profesii, ascensiune care presupune loialitate și devotament, așadar o înrădăcinare, ci devine o mișcare mai orizontală, datorită noilor tipuri de organizării, de tipul de finanțări, de reînnoiri accelerate ale cunoștințelor și domeniilor de competență, etc. Este distrusă dragostea și fidelitatea față de profesie, pentru un obiectiv singular în favoarea transferabilității competențelor care se aplică în toate situațiile ⁴⁵. Așadar amplotabilitatea devine o valoare primordială mai valoroasă decât garanția unui loc de muncă, fiind o expresie a adaptabilității și a capacității de evoluție și schimbare, eliberând individul de substanțialitatea unei meserii și a setului de reguli etice ce veneau cu aceasta. Individul e o capacitate de mișcare și schimbare, un kit de competențe și *savoir-faire* transferabil, acesta fiind un *idealtyp* uman care modelează omul numai în termeni comportamentali-funcționali, răpindu-i orice înrădăcinare și orice sens. Rappin aduce în discuție conceptul de „modernitate lichidă” a lui Zygmunt Bauman ca și cel de „obsolescență programată” a lui Günther Anders. Este o lume alcătuită din obiecte dedicate dispariției și consumului, o lume din obiecte și echipamente, care, precum competențele și cunoașterile, trebuie să fie mereu reînnoite,

⁴⁵ *Ibidem*, p. 219.

ameliorate, etc. Lichiditate trimite la lichidare și la flux, la un proces continuu de curgere, de sfărâmare, de dărâmare și circulație neconținută de lucruri, bani, tehnici, oameni. Lumea lichidă nu mai e o lume cu structuri sociale stabile, cu repere fixe și interdicții, ci una în care structurile curg, se descompun, iar individul devine un consumator. Important de subliniat este că puterea politică iese din siajul național, că structurile solide lasă loc rețelilor, etc creându-se un climat de incertitudine și obsesii securitare⁴⁶. Această logică a scurgerii și fluxului e logica managementului, care la început a fost modelat de imaginea biologică a curgerii sângelui. O altă formă este *Lean Managementul*, o formă extremă de raționalizare a procesului de producție și care reflectă și cerințele de lichiditate financiară, fiind vorba în ambele cazuri de eliminarea oricărui punct fix și atașament⁴⁷. Managementul se găsește astfel în paradigma geopolitică a lui Carl Schmitt, cea care opune puterile centrate pe uscat celor centrate în jurul mării, talasocrate⁴⁸ și este, așa cum decurge din sinteza oferită de B.Rappin, unul din instrumentele majore de inginerie socială și de fabricare a omului nou, de restructurare permanentă a lumii.

BIBLIOGRAFIE

Barault Hugues, *L'Etat entre théologie et technologie [Statul între teologie și tehnologie]*, Paris, Editura Le Harmattan, 2007.

Drucker F. Peter, "The New Society of Organizations" [„Noua Societate a Organizațiilor”], în *Harvard Business Review*, 1992,

⁴⁶ *Ibidem*, p. 221.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 224-225.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 226.

(70), (5), pp. 95 - 100, Disponibil la adresa de internet: <https://hbr.org/1992/09/the-new-society-oforganizations>, Accesat la data de 9 aprilie 2025.

Fischbach Franck, *L'être et l'acte [Ființă și act]*, Paris, Editura Vrin, 2002.

Noubel Jean Francois, "Intelligence collective. La revolution invisible" ["Inteligența colectivă: Revoluția invizibilă"], Disponibil la adresa de internet: https://www.noubel.com/wpcontent/uploads/Intelligence_Collective_La_Revolution_Invisible_JFNoubel_Livre.pdf, Accesat la data de 9 aprilie 2025.

Postman Neil, *Technopoly. The Surrender of Culture to Technology [Tehnopolul. Capitularea culturii în fața tehnologiei]*, New York, Editura Vintage Books, 1993.

Rappin Baptiste, *Au fondement du management. Théologie de l'organisation [La baza managementului. Teologia organizației]*, Vol. 1, Nisa, Editura Ovadia, 2014.

Rappin Baptiste, *De l'exception permanente. Theologie de l'organisation [Despre excepția permanentă. Teologia organizării]*, Vol. 2, Nisa, Editura Ovadia, 2018.